

การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ROLE OF MONKS THE CLERGY TO TEACHING ETHICS IN SISAKET PROVINCE

นายคุณวัฒน์ ดวงมณี

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมพบว่าเวลาในการเรียนการสอนมีจำกัดงบประมาณเกี่ยวกับการเรียนการสอนของครูพระ เด็กไม่มีสมาธิในการเรียนไม่ตั้งใจเรียน ครูพระยังขาดเทคนิคการสอน เกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับเด็ก การกำหนดแผนและโครงการกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรม พระสงฆ์ยังเข้ามามีส่วนร่วมน้อย ควรเพิ่มเวลาและจำนวนวันที่สอนให้มาก จัดหางบประมาณให้ครูพระ เพื่อจะได้นำไปสร้างสื่อการเรียนการสอน สร้างให้เด็กสนใจ นำสื่อรูปภาพหรืออุปกรณ์ต่างๆ มาให้เด็กได้ทำกิจกรรม เวลาที่เด็กเริ่มไม่มีสมาธิ หรือหาเรื่องมาเล่าให้ฟัง โดยสอดแทรกเรื่องคุณธรรมให้กับนักเรียนควบคู่ไปด้วย ควรมีการวางแผนและกำหนดโครงการจัดกิจกรรมระหว่างพระสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีห้องจริยธรรม ประจำสถานศึกษา ควรอบรมความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับเด็ก จิตวิทยาการสอน เพื่อทำให้เด็กสนใจเรียนมากขึ้น

คำสำคัญ : การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์

ABSTRACT

The teaching of ethics found in the course is limited. Budget on instruction of the teacher. Children can not concentrate on studying, not studying. The teachers also lack technical education. On psychology for children The plan and program of ethics training monks also took part less. Should increase the time and number of days taught much. The budget for teachers To be taken to establish a medium of instruction. Creating child care Take a photo or media devices Activities for children From the time a child can not concentrate Or pick up recounted The depictions of morality to students along with. The project should be planned and scheduled activities between the clergy and the relevant authorities. Should provide a moral Regular school Should be educated about child psychology. Psychology Teaching To make learning more interesting.

Keywords : Role of monks the clergy to teaching ethics

๑ บทนำ

สถานการณ์ของประเทศในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา จากการพัฒนาคนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๗ ได้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในประเทศอย่างมาก ผลกระทบดังกล่าวสืบเนื่องจากแนวนโยบายที่ต้องการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบประเทศอุตสาหกรรม^๑ ถึงแม้ว่าการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจโดยภาพรวมของประเทศและความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าคนไทยและสังคมไทยจะมีความสมบูรณ์มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดีงามและเรียบง่ายของสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ธรรมชาติและความไม่มั่นคงของครอบครัวชุมชนและสังคม^๒

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนมีมากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาเด็กหนีโรงเรียน การคบเพื่อนชั่ว การปรับตัว สุขภาพอนามัย การศึกษา ศีลธรรม และปัญหาการกระทำความผิดกฎหมาย บ้านเมือง ยาเสพติด ปัญหาการเรียนรู้อย่างดีเป็นการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่รัฐกำหนดไว้ เป็นการเรียนแบบจำ ไม่ได้เรียนคิดที่สำคัญไม่ค่อยมีการปลูกฝังการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นเครื่องกำกับสติปัญญาอารมณ์ของเด็ก ทั้งเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในช่วง ๒-๓ ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัด และโรงเรียนกับวัดห่างเหินกันไปด้วย นอกจากนี้ การที่โรงเรียนส่วนใหญ่ตั้งอยู่นอกวัด ก็ทำให้โอกาสที่วัดจะช่วยพัฒนาจิตใจเยาวชนมีน้อยลงกว่าแต่ก่อน

จากสภาพของปัญหาที่กล่าวมา เกิดจากการขาดคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งคำว่า “คุณธรรม” คือคุณลักษณะที่ดีงามของบุคคลเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของการปฏิบัติจริยธรรม คุณธรรมเป็นเรื่องของจิตใจ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจของบุคคลให้มีความปรารถนาดี มีใจกว้าง มีความอดทน มีความเสียสละ มีความคิดเห็นที่ถูกต้องดีงาม และมีความตั้งใจจริงที่จะงดเว้นจากการทำความชั่วและความเสื่อมเสียทุกชนิด ส่วน “จริยธรรม” เป็นหลักสำหรับการ

^๑สมพร เทพสิทธา, การพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : จีระการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๙-๑๐.

^๒สมนึก นนธิจันทร์, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (๒๕๔๐-๒๕๔๔), (กรุงเทพมหานคร: รุ่งชนเกียรติออฟเซ็ท, ๒๕๓๙), หน้า ๘.

ประเพณีปฏิบัติที่ดีงาม เพื่อบรรลุถึงความสงบสุขของชีวิต จัดเป็นกรอบแห่งการประเพณีที่ได้รับการตีค่าว่ามีความสูงส่งดีงาม สมควรแก่การปฏิบัตินั้น แนวทางการปฏิบัติ หรือการปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นจริยธรรมก็มี เช่น ศีลธรรมทางศาสนา กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่ได้รับการยอมรับจากสังคม มารยาท ประเพณี พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมต่างๆ ที่สังคมได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายและทำให้สังคมมีความสุข

การเล็งเห็นความสำคัญของการฟื้นฟูศีลธรรมของเด็กและเยาวชน เริ่มปรากฏเค้าโครงขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๘๘ ซึ่งเป็นระยะสงครามโลกครั้งที่ ๒ สภาพสังคมไทยในขณะนั้นมีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมโดยเฉพาะในด้านความประพฤติของเยาวชน ปรากฏการณ์การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกบางอย่าง มาใช้อย่างไม่เหมาะสม ทำให้ขัดต่อวัฒนธรรมในสังคมไทย ประกอบกับนโยบายชาตินิยมของภาครัฐ ดังนั้น จึงมีแนวคิดในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมีนโยบายให้กระทรวงศึกษาธิการมีหนังสือถึงทุกโรงเรียนกวดขันเรื่องจรรยา มารยาท การประหยัดและความสะอาดของนักเรียน ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงสงครามนักเรียนไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนตามปกติ มีการประพฤติเที่ยวเตร่ เพื่อปรับปรุงศีลธรรมของเด็กและเยาวชน จึงมีการจัดระเบียบความเรียบร้อยของสังคม กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งคณะกรรมการแก้ไขศีลธรรมขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๐-๒๔๙๑ เพื่อทำหน้าที่สอดส่องความประพฤติของข้าราชการ และจัดการเรียนการสอน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เด็กทั้งในด้านการสอนและการปฏิบัติ โดยกำหนดให้กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการจัดหลักสูตรการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน ในโรงเรียน ให้มีมาตรฐานการเรียนการสอนเป็นแนวทางเดียวกัน เช่น การจัดแบบไหว้พระสวดมนต์ มาตรฐาน เพื่อให้เป็นแบบเดียวกันทุกโรงเรียนและให้มีการนิมนต์พระภิกษุมานะเทศน์ให้นักเรียนฟัง เดือนละครั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัย

พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง ก็ย่อมมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองเท่าเทียมกับผู้ใหญ่ บางครั้งอาจทำได้ดีกว่าผู้ใหญ่บางคนเสียอีก ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนในการกระทำของเขา เมื่อเขามีพฤติกรรมที่ดีงามทางกาย วาจา และจิตใจแล้ว ย่อมเป็นผู้ประเสริฐได้ เนื่องจาก วัฏมิใช่ตัวชี้วัดทางพระพุทธศาสนาว่า คนดีจะต้องเป็นผู้ใหญ่เท่านั้น เด็กและเยาวชนก็ทำได้เช่นกัน ดังคำอุปมาอุปไมยในขุททกนิกายชาดก ว่า “หงส์ นกกระเรียน นกยูง ช้าง ย่อมกลัวราชสีห์ทั้งนั้น จะถือเอาร่างกายเป็นประมาณไม่ได้ ฉนโค ในหมู่มนุษย์นั้น ถ้าแม่เด็กมีปัญญา ก็เป็นผู้ใหญ่ได้ คนโง่ถึงร่างกายใหญ่โต ก็เป็นผู้ใหญ่ไม่ได้”

๒.๑ บทบาทของพระสงฆ์ในอดีต

พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้าดินแดนสุวรรณภูมิ เป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศตวรรษ ที่ ๓ โดยการนำของพระโสณะและพระอุตตระ เป็นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และพุทธศตวรรษ ที่ ๗

พระพุทธศาสนาแบบมหายานได้เผยแผ่สู่ดินแดนทางภาคเหนือของไทย และมีอิทธิพลเหนือดินแดนนี้เป็นเวลาหลายร้อยปี จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้มีความสำคัญขึ้นอีกครั้งหนึ่ง การที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนนี้ทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับเอาภาษามคร (ภาษาบาลี) มาใช้ร่วมกับภาษาดั้งเดิมของล้านนา และได้ผสมอยู่ในภาษาไทยจนมาถึงปัจจุบัน^๓

พระพุทธศาสนามีความผูกพันกับการศึกษาไทยมาตั้งแต่ยุคแรก ทั้งในด้านเนื้อหา คือ เนื้อหาด้านจริยธรรม ภาษา และการดำเนินชีวิต และในด้านวิธีการ คือ วัดเป็นสถานที่ให้การศึกษา และมีพระสงฆ์เป็นครูที่เป็นพื้นเบื้องต้นอันสำคัญที่จะช่วยให้ได้ทั้งศีล ให้ได้ฟังเรื่องดีงาม ให้ได้บำเพ็ญเพียร และให้ได้ปัญญา วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน จึงจะกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในอดีตเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการใดการศึกษาเป็นสำคัญ

ในสมัยสุโขทัย มีสถานที่ให้การศึกษาแก่เยาวชนอยู่ ๓ อย่าง คือ วัด สำนักราชบัณฑิต และราชสำนัก สองอย่างหลังเป็นสถานศึกษาสำหรับลูกเจ้านาย ส่วนวัดเป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านทั่วไปเป็นส่วนมาก ในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางศาสนาของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ในสมัยของพระองค์ยังได้กำหนดแบ่งพระภิกษุออกเป็น ๒ ฝ่าย ตามหน้าที่ปฏิบัติ คือ

๑) ฝ่ายคามวาสี หมายถึง พระที่อาศัยในหมู่บ้าน (ในเมือง) ทำหน้าที่ให้การศึกษาและอยู่ใกล้ชิดกับประชาชน

๒) ฝ่ายอรัญวาสี หมายถึง พระที่ออกธุดงค์ตามป่าหรือสถานที่ห่างไกล ทำหน้าที่ปฏิบัติธรรม เจริญวิปัสสนาตามคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยตรงในส่วนของวัดในเมืองหรือคามวาสีมีบทบาทต่อการศึกษาในสมัยสุโขทัย ๓ ด้าน คือ จริยศึกษา (หลักศีลธรรมจากพระพุทธศาสนา) พุทธศึกษา (ความรู้ทางภาษา) และหัตถศึกษา (งานช่างและพุทธศิลป์ต่างๆ)^๔

ทางอาณาจักรล้านนา พระพุทธศาสนาได้รับการทำนุบำรุง มีการสร้างวัดต่างๆ เป็นจำนวนมาก สมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.๑๙๙๘-๒๐๓๐) ทรงโปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก เป็นครั้งแรกในประเทศไทย (เป็นครั้งที่ ๘ ของนิกาเยเถรวาท) ผลจากการชำระพระไตรปิฎกครั้งนั้นก่อให้เกิด

^๓พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), *พระพุทธศาสนาในอาเซียน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑),

^๔พนัส หันนาคินทร์, *การศึกษาของไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗),

ความตื่นตัวทางการศึกษาพระพุทธศาสนา ได้มีการประพันธ์วรรณกรรมพระพุทธศาสนาเป็นภาษาล้านนาไทย และภาษาบาลีเป็นจำนวนมาก^๕

ในสมัยอยุธยา โดยทั่วไปสภาพความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับการศึกษาในสมัยอยุธยามีความใกล้เคียงกับสุโขทัย แต่ก็ได้มีการเน้นความสำคัญของการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้ทรงกำหนดไว้ว่าผู้ที่จะถวายตัวเข้ารับราชการได้ต้องผ่านการบวชเรียนมาก่อน และข้อกำหนดนี้ได้กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนไทย ว่าชายไทยจะต้องอุปสมบทเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทในการจัดการศึกษาแก่ชุมชนเช่นเดียวกับสมัยก่อนๆ และมีเหตุการณ์ที่สำคัญ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดให้จารึกวิชาการต่างๆ รวม ๓ หมวด คือ แพทย์ศาสตร์ อักษรศาสตร์ และช่างฝีมือไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจแต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งโรงพิมพ์แห่งแรกของคนไทยขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อพิมพ์หนังสือสอนพระพุทธศาสนาแข่งกับหนังสือของคริสต์

“ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงปัจจุบัน ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำระบบจัดการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาใช้ วัดและพระสงฆ์ถูกลดบทบาทในการจัดการศึกษาแก่ชุมชนน้อยลง อย่างไรก็ตาม ในระยะที่มีระบบโรงเรียนเกิดขึ้นแรกๆ นั้น ครูไทยก็คือเปรียญลาพรด หมายถึง ผู้บวชเรียนจนสอบได้เปรียญธรรมแล้วลาสิกขา เป็นจำนวนมาก”^๖

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมไทย เป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเมื่อชาติตะวันตกมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีถึงระดับหนึ่งและแข่งขันกันออกล่าอาณานิคม ประเทศไทยแม้ว่าได้เสียเอกราชหรือตกเป็นอาณานิคมของชาติใด แต่ก็ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ทั้งจากการติดต่อค้าขายและการเผยแผ่ศาสนาอย่างคล้ายคลึงกับประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมเช่นกัน

“ส่วนการปรับตัวรับวัฒนธรรมตะวันตกของไทยนั้นมี ๒ ลักษณะ ใน ๒ ระยะ คือ ระยะแรก เป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สังคมอยู่รอด ส่วนในระยะหลัง การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นด้วยความตั้งใจที่พัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า สามารถแข่งขันกับนานาชาติอารยประเทศ และมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในสังคมไทยที่ก่อให้เกิดผลกระทบมาจนถึงปัจจุบันหลายครั้ง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ใน พ.ศ.๒๔๗๕ และการริเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ เป็นต้น”

^๕เรื่องเดียวกัน,

^๖กรมการศาสนา, ประวัติการศึกษาของสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗),

การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสถาบันศาสนาที่เป็นผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือเมื่อเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปวิถีชีวิตของประชาชนก็เปลี่ยนแปลงไป อาชีพการงานทำให้คนมีเวลาเข้าวัดหรือสนใจศาสนาน้อยลง การศึกษาแผนใหม่ซึ่งมีรากฐานแบบวิทยาศาสตร์และประจักษ์นิยม ทำให้คนไม่เชื่อเรื่องเหนือประสาตสัมผัสและประสบการณ์ตรง ละเลยคำสอนของศาสนาไปด้วย ดังนั้น สถาบันศาสนาซึ่งเคยมีบทบาทและมีความหมายสำคัญยิ่งต่อสังคมจึงค่อยๆ ลดบทบาทและความสำคัญลง^๗

พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมในอดีต ว่า “หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ตามที่บัญญัติคือ เป็นผู้ให้ธรรมเป็นทาน คือการให้ธรรมะ โดยการชี้แจงแนะนำในเรื่องหลักความดีงาม หรือหลักการที่จะช่วยให้สังคมมนุษย์ประสบแต่สิ่งที่ดีงาม ดังนั้น โดยหลักการแล้ว พระภิกษุสงฆ์มีหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อประโยชน์สุขของมวลชน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศหลักการนี้แก่พระภิกษุสงฆ์รุ่นแรก นับแต่ประกาศพระศาสนาว่า ให้พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^๘

๒.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

จากอดีตจะเห็นว่าวัดและพระสงฆ์ได้แสดงบทบาทที่สำคัญต่อชุมชนและสังคม เนื่องจากชาวบ้านมองพระสงฆ์ว่า เป็นผู้ประพฤติธรรม มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจ ที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้ในด้านวิชาการต่างๆ เนื่อชาวบ้าน และสามารถให้คำแนะนำปรึกษาแก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี จึงทำให้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมากลายเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจ และวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน แต่ต่อมาเมื่อโครงสร้างทางสังคมมีความสลับซับซ้อนขึ้น อำนาจของรัฐมีเพิ่มขึ้นมากขึ้นพร้อมกับอำนาจและบทบาทของพระสงฆ์ลดลงเหลือเป็นเพียงผู้ประกอบพิธีการทางศาสนาเท่านั้นมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันไว้มากมาย ดังนี้

พระราชวรณีย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของวัดกับสังคม ไว้ดังนี้ ๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระ รับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน

๒) เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด

^๗ สนิท สมักรการ, “วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมไทย” , วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์, ปีที่ ๑๙ (กรกฎาคม ๒๕๕๒) : ๔๖.

^๘พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, พระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๓),

- ๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกรักษาผู้เจ็บป่วย
- ๔) เป็นที่พักคนเดินทาง
- ๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม
- ๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน
- ๗) เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ
- ๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ เสมือนพิพิธภัณฑ์
- ๙) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ ซึ่งชาวบ้าน จะได้ขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่างๆ
- ๑๐) เป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ
- ๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่างๆ^๔

(๑) การปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับจากการได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ในรัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลที่ ๘ มีตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๙ ปัจจุบันมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ ถือว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม

^๔ พระราชวรานุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง การปรับระบบบริหาร องค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนา ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธ ควรจะกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ ชักช้าไม่ทันการและคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัด ให้เข้มแข็งเป็นที่ พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้ง พยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการ โดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำเนิ จิเนียร์ให้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับ ขึ้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาส^{๑๐} ส่วน ความหมายของคำว่า “การ ปกครอง” หมายถึง การกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครอง ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระ บัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่(หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร หรือการจัดระบบการเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์เน้นการบำบัด ทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธี คือ^{๑๑}

- ๑) นิคคหวิธี คือ การชมคนที่ควรชมหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
- ๒) ปัคคหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
- ๓) ปวารณาวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้คือให้ตักเตือนซึ่ง กันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ
 - ๓.๑) พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว
 - ๓.๒) กฎหมายบ้านเมือง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้ใช้ อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะ สงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย
 - ๓.๓) ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับและนำ ปฏิบัติสืบๆ กันมา

^{๑๐}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ พุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

ในสมัยพุทธกาล การปกครองสงฆ์ไม่ได้มีระเบียบแบบแผนอะไรมากนักและคณะสงฆ์ยังไม่ได้ดำรงสถานะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มตั้งและท้าทายต่อความเชื่อในจารีตเดิมของศาสนาพราหมณ์ เจตจำนงในการออกบวชเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก แต่โดยเนื้อแท้การปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ของตน แต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ไม่เลือกที่จะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องมีการประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังไม่มากนักความเสี่ยงอันเกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขาบทอยู่เรื่อยๆ มีเพียงกลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์ หลักที่ใช้ในการปกครองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ปกครองรัฐให้ออกกฎหมายบังคับสั่งสมณฑล ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^{๑๒}

(๒) การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม มาตรา ๑๕ ตรี มีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและจัดการเรียนการสอนการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ของมหาเถรสมาคม ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและจัดการเรียนการสอนศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและจัดการเรียนการสอนการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” ดังกล่าวนี้อย่างนี้

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆอันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ^{๑๓}

๑) คันถะธูระ คือ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

^{๑๒}คณินันท์ และสุบรรณ จันทบุตร, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี**, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^{๑๓}พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, หน้า ๗๗.

๒) วิปัสสนาธุระ คือ ธุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอดในปัจจุบัน

การศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ^{๑๔}

๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

มีหลักสูตร คือ นักธรรม จัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาเหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและอื่นๆบรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีชั้นนักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ โดยแบ่งเป็น ๙ ชั้น คือ บาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค ๑-๒ ชั้นประโยค ป.ธ.๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘ และ ๙ ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับการแต่งตั้งคือเปรียญคือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑-๒ ได้รับวุฒิปัตร์ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓-๘ ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ ชั้นประโยค ป.ธ. ๙ ได้รับปริญญาบัตรและพัดยศ เป็นปริญญาตรีทางศาสนาและถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ๙ ได้ในขณะที่เป็นสามเณรทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเณรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตินี้เท่ากับพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ

๓) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

๔) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

^{๑๔}กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓-๑๔.

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์

(๓) การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๑๕} เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อม แก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา^{๑๖}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ) กล่าวถึง งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน ว่า มีอยู่ ๔ ลักษณะ คือ^{๑๗}

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัด หรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับภิกษุสามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒) โรงเรียนสงเคราะห์ได้ยกากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบัน มีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เพื่อให้ให้นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่ทางสถานศึกษาของฝ่าย

^{๑๕}พระครูปลัดอาทิตย์ อดตเวที, “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๘๐.

^{๑๖}กรมการศาสนา, **คู่มือครูจริยศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๖.

^{๑๗}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ), **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการศึกษาและการพระศาสนา**, หน้า ๔๘-๔๙.

ราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์นี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของคนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมกิจกรรม ปลุกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา จัดการเรียนการสอนให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เพิ่มมากขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๗ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการเพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมาย มาช่วยเลี้ยงฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัด กับพระตั้งแต่เด็ก สอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้น ที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้ และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น

(๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆวิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถา ในโอกาสและสถานที่ต่างๆทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดีทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด เชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๑๘}

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ให้ความหมายของการเผยแผ่เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริที่จะส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไป

^{๑๘}กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, หน้า ๙.

เผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ” แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ว่า ๓ ประการ คือ

- ๑) ติฏฐธรรมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
- ๒) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้น
- ๓) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน^{๑๙}

(๕) การสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ทางศาสนา^{๒๐} สำหรับสาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง^{๒๑}

- ๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน
- ๒) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง
- ๓) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร
- ๔) การศาสนสมบัติของวัด

ความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและจัดการเรียนการสอนสร้างวัดให้เป็นที่ยอมรับประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไปการบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน แบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ การบูรณะและพัฒนาวัด การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และการดูแลรักษาจัดการ ศาสนสมบัติของวัด โดยที่การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัพปาเย) ๔ อย่าง คือ

- ๑) อาวาสสัพปาเย ที่อยู่เป็นที่สบาย คือ ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์เป็นรมณีสถานเจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

^{๑๙}พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทโร), คม ชัด ลึก เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

^{๒๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๑,๑๗๔.

^{๒๑}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๕๔-๕๕.

๒) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัด หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด วัดใดดี หรือไม่ดี ดูได้จากบุคคล ๔ ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล ๔ ประเภทนี้ โดยการจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้เป็นกัน

๔) ธรรมสัปปายะ ธรรมเป็นที่สบายจุดมุ่งหมาย คือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ) กล่าวว่า การจัดการสาธารณูปการ หมายถึง การลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะของงาน การก่อสร้างและ การบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มียุคเดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น^{๒๒} การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติสอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำให้การสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังนี้^{๒๓}

๑) ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา

๒) ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน

๓) ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุ ให้เป็นทรงไทยหรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๔) การควบคุมการเงินและบัญชี รายรับ-รายจ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

๕) ควบคุมดูแลเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖) ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

(๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของแก่องค์กรหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานในส่วนไม่ว่าจะเป็น การก่อสร้างถนนทำสะพาน ศาลาพักผ่อนงานนี้จะมี อ.บ.ต. เข้ามาทำหน้าที่ ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทา

^{๒๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖-๕๗.

^{๒๓}อ้างแล้ว.

สาธารณภัยหรือการบริหารให้ฟรีในพิธีงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟไม่เก็บค่าเจ้าพนักงาน หากเขามีศรัทธาก็จะทำบุญ ส่วนนี้ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับพุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัด เช่น อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาพึ่งมาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมและวัดต้องสะอาด สะดวก สบาย ภายนอกวัด เช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่จะทำได้อย่านิ่งดูดาย^{๒๔}

บทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบัน แม้จะเปลี่ยนไปจากอดีต เพราะ มีสถาบันทางสังคมเข้ามาารับบทบาทเดิมของวัดและพระภิกษุสงฆ์ไป เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ทำให้ประชาชนเห็นห่างจะพระสงฆ์และวัดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์และวัดยังคงจะต้องรักษาสถานภาพที่มีมาแต่อดีต คือ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นต้นแบบแห่งความดี เป็นผู้สั่งสอนอบรมประชาชน เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกิจหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์และวัด ตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเอาไว้

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสถาบันศาสนาที่เป็นผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือเมื่อเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปวิถีชีวิตของประชาชนก็เปลี่ยนแปลงไป อาชีพการงานทำให้คนมีเวลาเข้าวัดหรือสนใจศาสนาน้อยลง การศึกษาแผนใหม่ซึ่งมีรากฐานแบบวิทยาศาสตร์และประจักษ์นิยม ทำให้คนไม่เชื่อเรื่องเหนือประสาทสัมผัสและประสบการณ์ตรง ละเลยคำสอนของศาสนาไปด้วย ดังนั้น สถาบันศาสนาซึ่งเคยมีบทบาทและมีความหมายสำคัญยิ่งต่อสังคมจึงค่อยๆ ลดบทบาท และความสำคัญลงพระสงฆ์ในปัจจุบัน แม้จะเปลี่ยนไปจากอดีต เพราะ มีสถาบันทางสังคมเข้ามาารับบทบาทเดิมของวัดและพระภิกษุสงฆ์ไป เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ทำให้ประชาชนเห็นห่างจะพระสงฆ์และวัดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์และวัดยังคงจะต้องรักษาสถานภาพที่มีมาแต่อดีต คือ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นต้นแบบแห่งความดี เป็นผู้สั่งสอนอบรมประชาชน เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกิจหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์และวัด

^{๒๔}พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสธมโม), สารภาค ๑๕, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

ตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเอาไว้ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนสนับสนุนพัฒนาพระภิกษุสงฆ์และจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา และสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย และการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นหัวใจในการรักษาพระพุทธศาสนาและเป็นพื้นฐานสำคัญในที่จะเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนา เพราะคณะสงฆ์จะสามารถเผยแผ่หลักธรรมอันดีงามแห่งพระพุทธศาสนาได้ ก็ต้องศึกษาเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดผล

คุณธรรม คือ คุณลักษณะที่ดีทางจิตใจ เป็นพื้นฐานของการกระทำ กล่าวคือ เมื่อจิตใจดีการกระทำที่แสดงออกก็จะเป็นฝ่ายกุศล หากจิตใจไม่ดีการกระทำที่แสดงออกก็จะเป็นฝ่ายอกุศล ดังนั้น คุณธรรมจึงเป็นรากฐานของความประพฤติดีทางกายและวาจา หรือจริยธรรม นั่นเอง

จริยธรรม เป็นคุณความดีที่แสดงออกทางร่างกาย เป็นหลักการที่มนุษย์ในสังคมจำเป็นต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขในสังคม นำไปใช้กับการดำเนินชีวิต การทำงาน มนุษย์ย่อมต้องมีสังคมซึ่งประกอบด้วยคนหลายคน เนื่องจากในการทำงานคนเดียวนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ ยาก จึงต้องมีการวางกรอบให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติเพื่อสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสงบสุข ดังนั้น จริยธรรมจึงเป็นคุณลักษณะแบบรูปธรรม

การจัดการเรียนการสอนหรือปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ปัจจุบันทุกฝ่ายมุ่งไปที่เยาวชนเป็นสำคัญ โดยผู้ที่ได้รับหน้าที่และเป็นความหวังในการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน ได้แก่ บุคลากรทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ซึ่งเข้าไปมีบทบาทในเรื่องนี้ร่วมกับสถาบันการศึกษา ดังนั้น พระสงฆ์จึงต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพที่จะสามารถจัดการเรียนการสอน ปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนหรือผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาต่างๆ เพื่อให้สามารถเติบโตเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติได้ในอนาคต

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. **ประวัติการศึกษาของสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

กรมการศาสนา. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กรมการศาสนา, **คู่มือครูจริยศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒.

คณินันต์ และสุพรรณ จันทบุตร. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณี**

วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**.

พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที. **การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒**.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**.

พระมหาประยุทธ์ ปยุตฺโต. **พระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๓.

พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**,

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ภาณสุนฺทรโร). **คม ชัด ลึก เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๔๗.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), สารภาค ๑๕. กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒.

สนิท สมัครการ. วรรณกรรมทางวัฒนธรรมของสังคมไทย. วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์. ปีที่ ๑๙

กรกฎาคม ๒๕๕๒. ๔๖.

ประวัติบุคลากร

ชื่อ – ฉายา/นามสกุล	นายคุณวัฒน์ ดวงมณี
วัน เดือน ปี เกิด	๒๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๐
ภูมิลำเนาเดิม	เลขที่ ๑๙ หมู่ที่ ๔ ต.สำโรงพลัน อ.ไพร่บึง จ.ศรีสะเกษ ๓๓๑๘๐
อายุ	อายุ ๔๙ ปี
	- พ.ศ. ๒๕๕๖ พุทธศาสตรบัณฑิต พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - พ.ศ. ๒๕๕๗ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - พ.ศ. ๒๕๕๗ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ